

megállapította, hogy a gyerekek számára sokszor nemcsak szövegeknek, hanem festményeknek is nehézséget okoz a jó cím megtalálása. Képet kaphattunk arról, hogy mit vesznek figyelembe a diákok a cím kiválasztásakor, s az is kiderült, hogy a magasabb évfolyamokba járók egyre könnyebben oldották meg a címadáshoz kapcsolódó feladatokat; ezt a szerző a szókincsük és ismereteik fejlődésével magyarázza. Az absztrakt művekhez kapcsolódó, nagyobb asszociációs készséget igénylő címadás viszont minden korosztály számára nehezebb volt, mint a valóság-hű ábrázolásmódú képekkel kapcsolatos feladatok. Bár erre a szerző csak röviden utal, de hasznos lenne a későbbiekben egy olyan vizsgálat is, mely a csoportoknak a szövegek és festmények/műalkotások címadásával kapcsolatos készségeit mérné fel és hasonlítaná össze.

Nemcsak a záró, 7. fejezetben (102–106) megjelenő, az egész kutatásra kiterjedő összegzés segíti az olvasót a konklúziók levonásában, de igen hasznosak a fejezetek és alfejezetek végén lévő, egy-két bekezdésnyi részösszefoglalások is. A kötet olvashatóságát, élvezhetőségét az elemzés tárgyául szolgáló művek jó minőségű, színes képei is segítik. Érdemes lett volna az elemzésekhez kapcsolódó diagramokat is színesben közzétenni.

3. Érdekes szempontokat felvető, hasznos eredményeket felmutató kötetet írt SZTRÁKOS ESZTER, akit nem riasztott el, hogy választott témája, a képzőművészeti alkotások neveinek vizsgálata a magyar névtanban még manapság is nyilvánvalóan határterületnek számít. Ezzel nemcsak a magyar alkalmazott névtani szakirodalmat gazdagította, hanem kötete a nemzetközi kutatási előzmények csekély száma miatt méltán érdemelhet figyelmet az e témával foglalkozó nemzetközi onomasztikai szakirodalomban is.

TAKÁCS JUDIT

egyetemi docens; Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Magyar Nyelvészeti Tanszék; Eger

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8665-0893>, e-mail: takacs.judit@uni-eszterhazy.hu

**Leonid Chernovaty – Eugen Schochenmaier,
Reference dictionary of Ukrainian Names. With pronunciation
and etymology. English-Ukrainian and Ukrainian-English
[Az ukrán nevek szótára. Kiejtéssel és etimológiával.
Angol–ukrán és ukrán–angol]**

Mondonomo, Wilmington, 2023. 470 lap

1. Az egyesült államokbeli Mondonomo kiadó célja a világ országaiban használt személynevek közreadása, egy-egy nyelv névállományának minél alaposabb bemutatása és leírása, valamint a nevek több szempontú elemzése. Ennek köszönhetően a sorozat köteteiben napjainkra már több mint 170 millió személynév vált elérhetővé a klasszikus világnyelvektől

az egzotikus nyelvekig. A kiadó kézikönyvsorozatában (World Names Reference Books) többek között a thai, skandináv, kelta, germán és skót nevekkal ismerkedhetek meg az olvasók.

A sorozat új köteteként 2023-ban jelent meg az ukrán egyénnevek angol–ukrán és ukrán–angol szótára. A kétnyelvű szótár ukrán szerzője LEONYID MIKOLAJOVICS CSERNOVATIJ, a Harkivi Karazin Nemzeti Egyetem angol nyelvészeti tanszékének professzora, számos nyelvészeti, fordításelméleti munka szerzője. Társszerzője EUGEN SCHOCHENMAIER névkutató, az e-Onomastics névtani blog szerkesztője, az ICOS (Nemzetközi Névtudományi Társaság) elnökségének korábbi tagja, a szótárt megjelentető Mondonomo vezető kutatója.

A szótár célja az angol nyelvterületen kevésbé ismert ukrán egyénnevek bemutatása, amelynek szomorú aktualitást adnak napjaink történelmi eseményei. A 2014-es ukrajnai „narancsos” forradalom, valamint a 2022-ben kitört orosz–ukrán háború következményeként több millió ukrán állampolgár volt kénytelen elhagyni szülőhazáját, s az Európai Unió országaiban, valamint az Egyesült Államokban és Kanadában letelepedni. A részükre kiállított különböző, angol nyelvű hivatalos dokumentumok (útlevél, tartózkodási engedély, személyi okmányok, iskolai bizonyítványok) elkészítéséhez, illetve a hétköznapi kommunikációhoz szükségessé vált az ukrán nevek latin betűs átírásának egységesítése, a kiejtés pontosítása.

2. A szótár bevezető részében vázlatos áttekintést olvashatunk az ukrán személynévadás kialakulásáról és történetéről. A kereszténység előtt az ukránok őseinél is a motivált, tulajdonságot kifejező nevek voltak a jellemzők. Az órosz állam, a Kijevi Rusz megalapítása, majd későbbi fejedelemségekre bomlása után sajátos jegyek alakultak ki az egyes régiókban. Az ukrán és orosz névadás közötti különbségek bemutatása kiemelt hangsúlyt kap a bevezetőben. A kereszténység felvétele, az egyház erős befolyása a 9. századtól a világi nevek visszaszorulásához vezetett. Az új hit Bizáncból jutott el a mai Ukrajna területére; az egyházi nevek bolgár közvetítéssel jelentek meg a névadásban, és jellegzetes formákban adaptálódtak (pl. *Theodoros* > *Fedir*, *Georgiosz* > *Heorhij*, *Alexandrosz* > *Olekszandr*). Ukrajna önálló országgént 1991-et megelőzően nem létezett, az ukránok idegen fennhatóság (Lengyelország, Oroszország, majd a Szovjetunió) alá tartoztak, ennek következményeként a névadásban jelentős számban voltak jelen idegen nevek. A függetlenné válást követően megkezdődött a deruszifikáció, így a korábbi oroszosodási tendencia visszafordult a névadásban is. 2014-től felgyorsult a folyamat, amelynek eredményeként uralgóvá vált az ukrán keresztnevek használata. Napjaink névdivatjára főként a neves történelmi személyek, egyházi szentek neveinek választása jellemző, de a média szerepe is erős; például a Szulejmán című török sorozat főszereplőjéről, Hürrem szultánáról, I. Szulejmán szultán ruszin származású feleségéről is sok lánygyermek kapta a nevét. A statisztikai adatok szerint napjaink legnépszerűbb egyénnevei a férfiaknál a *Mikola*, *Volodimir*, *Olekszandr*, *Ivan*, *Vaszil*, *Szerhij*, míg a nőknél a *Marija*, *Anna*, *Valentina*, *Olha*, *Halina*, *Tetjana*, *Nagyija*, nevenként 1–2 millió közötti névvisezővel.

A névtörténeti bevezetőt a kötet szerkezeti felépítésének és szerkesztési elveinek a bemutatása követi. A szótár kilenc fejezetre tagolódik. Első része (1–2. fejezet) az ukrán férfi- (3–41) és női egyénneveket mutatja be (43–67) eredetükkel és jelentésükkel. Címzőként a személynév cirill betűs ukrán formája szerepel; ezt a név latin betűs alakja követi.

Zárójelben adják meg a szerzők a név kiejtését angol fonetikai átírással, végül a név eredetét közlik. Az etimológia bemutatása a forrásnyelvnek és a név eredeti, köznyelvi jelentésének a megadására korlátozódik. Pl. az *Абрам* (Abram) név szócikke a következőképpen épül fel: *Абрам Abram /ah-b-RAH-m/*. Eredet: óhéber. – Népek atyja. (A szócikkekből vett idézetek saját fordításaim.) A szótár elsődlegesen hivatalos, közigazgatási használatra készült, ezért nem róható fel neki az alapos filológiai kutatómunka és adatközlés hiánya. Például az *Андраш* (Andras) nevet görög eredetűként tünteti fel, de közvetlen átadóként valószínűleg a magyar nyelv vehető számításba. A női egyénnevek között viszont egy magyar „eredetű” névvel is találkozunk: az *Ілона* (Ilona) nevet magyar névnek tekinti a szótár.

A szótár egyik sajátos újítása, hogy a szerzők a nevek névadásban való megterheltségének bemutatására is törekednek: nevenként egy-egy oszlopdiaagrammal illusztrálják. Mivel ezzel kapcsolatos kutatást a szerzők saját bevallásuk szerint nem végeztek, a diagramok nem a pontos arányokat tükrözik, hanem egy Ukrajnában hozzáférhető (közelebbről nem meghatározott) korpuszokon alapuló statisztikai modellel készített becslés eredményei, tudományos kutatásban így nem használhatók.

A második rész (3–4. fejezet, 69–117) a szótárban közölt neveket eredetük és jelentésük alapján csoportosítja. A szerzők ezzel lehetővé kívánják tenni a névkorpusz eredet szerinti vizsgálatát. Az első fejezetben következetesen az alapnevek eredetét mutatják be, ezért például az *Antin*, *Anton*, *Antonij*, *Antonin* neveket görög eredetűnek tekintik, függetlenül attól, hogy ezek a névváltozatok mely nyelvekben alakultak ki. A férfi- és a női nevek között is a szláv eredetű nevek alkotják a legnépesebb csoportot; ezt a görög, latin és óhéber nevek követik. Meglepő, hogy alig tucatnyi, részben bizonytalan vagy vitatható névről feltételezhető az ukrán eredet (*Kij*, *Batko*, *Kvitan*, *Bojko*, *Bozsko*, *Blahovid*, *Kijeszlav*, *Boleszlav*, *Bazsan* stb.); ugyanez a női nevek között mindössze három név kapcsán vetődik fel (*Kvitka*, *Kvitoslava*, *Bazsana*).

A harmadik rész (5–6. fejezet, 117–182) az egyénneveket és becéző formákat tartalmazza. A becézőnevek közlését a szerzők azzal indokolják a bevezetőben, hogy a nyugatra menekült családok gyermekei iskolai környezetben gyakran nevezik magukat becenévvvel, így ezeknek a neveknek az írását és kiejtését is fontos rögzíteni. A szerzők törekednek a minél alaposabb adatolásra (pl. *Андрію – Андріюко/Andriiiko*, *Андрусь/Andrus*, *Андрух/Andruk*, *Андрюшко/Andrushko*), de a nevek nagy részénél csak egy-egy alakot közölnek (pl. *Анастасію – Стас/Stas*; *Андраш – Андрюшко / Abdrushko*).

A negyedik részben fordított sorrendben következik a becéző nevek felsorolása (7–8. fejezet, 183–238). Az első rész eljárását alkalmazva címszóként a becenév áll; ezt a név latin betűs formája, kiejtése, majd megterheltsége, végül a nevek hivatalos formája követi (ugyanaz a becézőnév több keresztnévhez is tartozhat); pl. *Братко Bratko /brah-t-KOH/ – Бративою, Братимир, Братислав, Братомил*.

Az ötödik rész az angol–ukrán névpárokat mutatja be (9–10. fejezet, 239–283); pl. *Filaret /fee-lah-RET/ Філарет*. A hatodik rész az ukrán–angol névpárokat közli (11–12. fejezet, 285–329); pl. *Аврелію /ahv-REH-lee-y/ Avrelii*.

A hetedik (13–14. fejezet, 331–365) és nyolcadik rész (15–16. fejezet, 367–403) a beceneveket mutatja be hasonló formában.

A szótár utolsó, kilencedik részében a nem hivatalos, ukrán kiejtési formákat állítják szembe a szerzők a hivatalos angol fonetikai átírással (405–442). A szótárt egy néhány tételből álló, rövid irodalomjegyzék zárja.

3. Bár a szótár hivatalos használatra készült, nemcsak angol nyelvterületen, hanem a magyar közigazgatásban is hasznos lehet az ukrain menekültek ügyintézésében. Névanyaga névtani vizsgálatokra korlátozottan alkalmas, ugyanakkor mind a nyelvészek, mind a névtan iránt érdeklődők számára betekintést nyújt egy szomszédos, a magyarsággal több területen érintkező nép névrendszerébe és névadási szokásaiba.

SEBESTYÉN ZSOLT

egyetemi docens; Nyíregyházi Egyetem, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Magyar Nyelvészeti Intézet Tanszék; Nyíregyháza

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1817-424X>, e-mail: sebestyen.zsolt@nye.hu

Fazakas Emese szerk., B. Gergely Piroska

Erdélyi magyar nyelvészek 6. Europrint, Nagyvárad, 2023. 79 lap

A magyar nyelvtörténet és névtan néhány éve elhunyt erdélyi, illetve magyarországi kutatójának, B. Gergely Piroskának és munkásságának állít emléket az MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottságának Nyelvtudományi Szakbizottsága által gondozott sorozat 6. füzeté. A kiadvány szakmai pályaképek, személyes emlékezések és a szakmai munkásságot felölelő bibliográfia közreadásával emlékezik a kolozsvári, majd a miskolci egyetemen több évtizeden át dolgozó munkatársára, egykori tanszékvezetőjére, a magyar névkutatás egy nagy generációjának képviselőjére.

A kiadvány első, nagyobbik felét a szerkesztő, FAZAKAS EMESE két írása képezi. A rövid Életrajz (5–8) kronologikus módon vázolja fel a pályaképet, míg a B. Gergely Piroska tudományos munkássága című rész (9–42) – a kis kötet fő fejezeteként – a szakmai munkásság részletesebb és tematikus jellegű áttekintését adja. E fejezet a „kolozsvári iskola” második nemzedéke képviselőjének, a Szabó T. Attila-tanítvány Gergely Piroskának a kutatásait fő irányai szerint veszi sorra. Előbb a magyar nyelvtörténetre vonatkozókról szól, különösen az Erdélyi magyar szótörténeti tárhoz fűződő szoros kapcsolatról, illetve a magyar nyelv-, nyelvváltozat- és nyelvhasználat-történet témakörét érintő – s elsősorban az Erdélyi Fejedelemség területére vonatkozó – munkáiról. Ezt követően tekinti át és értékeli a fejezet B. Gergely Piroska névtani munkásságát: mindenekelőtt a magyar személynévanyag szinkrón szemléletű és példaértékű – a Kalotaszeg 20. század közepi teljes személynévrendszerét módszeresen feldolgozó – kutatásait, valamint a történeti magyar személynévek anyagára és annak szociokulturális összefüggéseire irányuló vizsgálatait. Az áttekintést a B. Gergely Piroskától bőségesen idézett részletek is segítenek közelebb hozni az olvasóhoz.

A Gyermeki visszaemlékezés (SZÉKELY [BENEDEK] ILDIKÓ, 43–49) a tudományos munkája mellett a családanyai teendők terén is elkötelezett emberről, a Társak a töpren-gésben – egy tanítvány visszaemlékezései (FÓRIS-FERENCZI RITA, 50–52) pedig a Babeş–Bolyai Tudományegyetem 1980-as évekbeli tanáráról nyújt személyes hangvételű visszaemlékezést. A B. Gergely Piroska személyéről és munkásságáról szóló írások sorát a Magyar Nyelv folyóiratban megjelent megemlékezés újraközlése (SLÍZ MARIANN, 53–55) zárja.